

ANNOTATIUNI despre tíera Hatiegului.

(Urmare.)

VI. *Beserica romana din Densus.*

Aici sosindu, nu intram in Hatiegu pana ce nu ne vomu intorce anca o data la cetatea Metropole — ca se venimu pe unu drumu pana aci ne amblatu; — deci

Altu ramu alu drumului ce esié din cetatea Sarmizegetusa se despartié pe la caramidaria de celu ce au dusu catra Pesceana, si pe campuri sau intinsu dreptu spre resaritul de vara pana la citadela, a caria urme se numescu acumu „Beseric'a alba“ si se afla in dreptulu satului Paclisia de catra m. n. oblu in cotitur'a drumului celui nou de acumu, carele tréce prin trensa in loculu celu mai redicatu.

Aceasta citadela are in lungime 70° si in lat. 35°, si catra midiloculu ocolului se vedu derimaturi mai inalte, si in taietur'a drumului celui de acumu se vedu in valuri esite curmedisiu ziduri de 1° gróse, eara de catra m. d. pe sub citadela decurge unu ramu, din „apa mare“ si intre apa si citadela stau inaltiate derimaturile unui turnu rotundu.

De la aceasta cidatela, carea „plus — minus“ e in midiloculu vanei Hatiegului asiediata intre siesu si subsiesu, ochii se nutrescu de unu prospectu singulare, si inima romana bate mai repede.

De aci drumulu pe dunga siesului ce cauta in subsiesu pe la satulu „Totesci“ ajunge in teritoriulu Hatiegului, si la loculu numitu „pe Martin“ unde in unghiu decurge siesulu in subsiesurile unulu ce se deschide catra Tuscea prin apa Hatiegului, si celu alu „Apei Mare“ se cunosc urmele unui turnu de Custodia patratu numai de 6° la unu latu.

Din vechime au remasu faima traditionala, cumca sub acestu turnu sau impreunatu mai de multu o parte din „apa mare“ cu apa Hatiegului, si ambele asia unite au trecutu prin Hatiegulu de acumu oblu pe ulitia ce duce la piatia si asia in diosu.

De la acestu turnu trecundu apa se cunósce si pe siesu unu drumu vechiu carele in departare catra r. de 1000 pasi intra in cetatea cea de pe siesu a Hatiegului.

Se afla eceasta, daea cercetatoriulu essindu din Hatiegu pe podulu de preste apa, va apuca pe drumulu ce duce la Totesci si va mérge pe drumu pana in dreptulu morii cei Imperatesci, sau in distantia de la podu ca de 200 pasi, acolo pe langa drumu de a stenga va vedé urmele zidului celui de catra m. n. a cetatii, eara célea l'alte trei laturi asia suntu de scormonite din seculi prin pluguri, si sunt deportate, in catu preste ele trecu plugurile fara impedecare; pentru aceea in dilele trecute urmarindu linia zidurilor au trebuitu pe alocurea ca se facu a se sapa in pamentu in mai multe locuri mai afundu ca de l palma pana ce am pututu ajunge la claditur'a cu varu; si asia totu la distantia de 5 orgii giuru in pregiuru acélea trii laturi cercetanduse cu resultatu convingatoriu, apoi sau mesuratu si sau aflatu a avé in lungu de catra m. n. spre m. d. 50° si in lat. 40°.

Cine acumu, dicu intieptii cercetatori, va puté demustra din preinsemnatele doue cetati, citadela din susu de orasiu sau aceasta au fostu „Castrum Hatzeg“ carele se memoreadia in Indice la Supp. Cod. Dipl. a meritului comite Iosifu Kemény Tom. II, pag. 303, cumca au essistatu la a. 1398? au dora é citadela, carea pe locu redicatu asiediata, si mai mica mai bine sau pututu conserva? au

cetatea unde se spune ca au fostu Hatiegulu mai de multu?

De la cetate putinu spre resaritu suntu 6 baterii de pamentu cu valuri afunde, de pe carele la a. 1788 cu puterea focului tunurilor sau devinsu Turcii, carii apoi in reintorcerea loru 36 de satele au pustiiu cu focu si sabia, precumu dupa Nr. Guber. 8018 a. 1788 au insemnatu G. L. in cartea sa „Az Erdélyi Diaeták és országos végzések foglalatja etc. pag. 192, Nr. 6.

Eara in Hatiegulu de acumu din vechime nu se afla altu ceva memorabile de catu la spitalulu soldatiloru sau claditu in paréte o pétra adusa de la Sarniz. carea adumbreadia pre zeulu „Bachus“ tineru, cu parulu cretiu, cu capulu plecatu spre spate si de totu golu, carele in mana stinga redicatu in susu tine unu vasu din carele decurge fluidulu preste fatia lui, si in cea dreapta proptita in sioldu tine unu bucinu.

Mai este un'a pétra cu frundia de maslinu si cu unu manunchiu — póte — de mai multe flori, carele inse de la unu locu e ruptu — aceasta se afla in parétele caseloru parochiale acumu reformate de aici, carele inse din preuna cu beserica reformata pana la principele Gabriele Bethlen au fostu romanesci, — anca si acumu pe sub varuitura besericei se cunosc picturile ritului orientale. Cum sau cuprinsu acestea de la romani este prea bine cunoscutu istoriciloru; inse astadi in Hatiegu nu este nici unu proprietariu de casa reformatu, ci numai Venetici.

Cu ocasiunea sapareii valluriloru la drumulu celu nou din diosu de Hatiegu au descoperitu o fontana véche de pétra de munte eara nu de bicasi didita; sau proieptatu se se desfunde. —

Se memoreadia si alta fontana in midiloculu inaltierii drumului prin padure catra Silivasiu de diosu — intru carea se scie cumca la a. 1788 cu ocasiunea imbuldielei Turciloru, o casa erariala, sau afundatu si sau astupatu.

Eara pentru cei curiosi pe viitoriu insemnediu cumca in capetulu Hatiegului din diosu suntu nisce derimaturi si fundamente de cladiri, inse ca se nu se alunece cineva in viitoriu a créde ca acélea ar fi remasitie antice, de acumu se scie, ca acelea au fostu profontaria redicatu in seclulu trecutu dupa intemeierea militiei limitanee.

Suntu inse mai in giosu de Hatiegu pe fatia dealului de catra satulu Subcetate, totu in territo-

riulu Hatiegului, din susu de cararea ce duce prin padure la acela satu doue petri vestite „patulu celu mare alu Jidovului, si patulu celu micu alu Jidovului“ —; acéstea suntu nisce petri de cate 2° esite din pamentu, inse asia ca decatra fatia pamentului suntu ascutite — si de asupra largi, unde, mai alesu in patulu celu mare este scobitu patu de 4° de lungu si ca perina taieta intr' insulu; si asia se vedu ca „Cornulu“ intorsu. Ce insemnatate au avutu in vechime nu se póte cu securitate spune; de nu cumva, ca Judeii ca aliati ai Deciloru in contra Romaniloru aici au tinutu vigiliile sale.

Essindu din Hatiegu, catra satulu Bretea-Rom. dupa ce sau trecutu dealulu Hatiegului in capetulu padurei la podu cercetatoriulu de anticitati se nu treaca podulu, ci pe drumulu ce trage spre o redicatura catra apusu se apuce, si dupa ce sau redicatu de a supra, i se deschide in padure unu siesu frumosu cu padure tinera taietura din a. 1851; aic totu pe drumu se mearga distantia de 100 pasi, si iata va ajunge la ruinele unei citadele antice; loculu acumu se numésc „la Caramidi“.

Loculu acesta e una redicatura de pamentu bumbuléia asiediatu in capetulu padurei asia numite fiscale, si are de catra r., precumu sau disu, finitulu pogorului celui ce duce la Bretea, de catra m. n. in adencime pereulu Silivasiului; de catra apusu si m. d. redicaturile dealului Hatiegului acoperite cu paduri mari.

Acestu locu cercetundulu mai de aproape amu aflatu urmele ziduriloru citadelei de 70° in lungu de catra r. spre a. si de 35° in lat. si se invescu acélea, ici colea, in fatia pamentului pe sub musci de 1/2° de grose, eara in partea citadelei de catra apusu se vedu derimaturi mai mari pline de caramidi si tigle vechi si varu, suntu si sapaturi intr'ensele — dupa comori —; eara zidurile in unele locuri suntu acoperite cu trupinile celoru mai vechi ca de 500 ani stegieri.

Aceasta citadela este in tota forma si marimea ei egala celeia de asupra Paclisiei; ore ce nume au avutu in vechime? — Nu cumva aceasta au fostu cetatea „Volmerii“? despre carea scrie Zamosie in Analectic Dac. Cap. 1. Cumca muntii si dealurile fatia cu densa de pe lunga Streia se numescu ai Volomirului.

N. B. Satulu Balomiru se afla la pótele muntelui unde intra apa mare in Streiu — cate de 1 ora de aci, ci acela fiindu unu satu micu lacuitu mai

cu sama de Tigani-Baiési si afiliatu satului subcetate, n'au pututu da nume muntiloru de pe aici.

Si óre „Petovium“ n'au fostu cetatea — Hategului in vechime, unde „Publiu Eliu“ in inscri-sulu de la Fridvalsky Nr. 68 au fostu „Auri-Lustrator (luatoriu de sama preste aur la Baii, carele au lasatu urmele loru in teritoriulu Farcadilului si alu Craguisiului? —

Cu atata mai multu, fiindca acestea cetati se asedia in dreptulu Stréinului nu de parte de intrarea lui in Muresiu, si ca cumu aru fi fostu vecine la olalta, alt' mintrea cumu aru fi pututu se fie purtatoriu de grisia Public Elie preste ele „Civitatum Volmerii et Petovii Curatori“ — óre mai afla se pétr'a ce are inscri-sulu despre acéstea in Turd'a, dupa cumu au asseritu Fridvalsky? — Se responde cei de pe acolo?

S. M.

COLONIILE FENICHIENILORU.

Nece un'a tiera a lumei antice in relatiune la o intindere asia mica n'a intemeiatu atatea cetati, nece si-a estinsu asia departe coloniile, ca Fenichi'a.

a) Fenichienii inca de'n tempii cei mai vechi au fundatu colorii pe continentele Asiei mai alesu in provinciile Eufratului, in Cilici'a (a fundatu cet. Farsus) si Siri'a. Dela Fenichi'a spre a médi, de alungulu tiermiloru marei se intindea unu siru din colonii fenichiene (cum: Ioppe, Ascalon scl.), aceste spre apusu se continu au pen' la Egiptu si spre a médi pen' la marea rosia. Pe insulele sinului persicu inco se aflau colonii fenichien (cum Tilus, Aradus).

b) Pe insulele marei mediteranee avéu Fenichienii colonii in Cypru, in Rhodu, carea o colonisara inco inainte de migratiunea Doriloru. Ei avéu colonii in mai multe insule ale Cycladeloru (Melos) si ale Sporadeloru (Thera), in Creta (Candia) Cyther'a, si spre nordu se intinsera pen' la Hellespontu (Dardanele) mai alesu in insul'a Thasus memoravera nu numai pentru baile sale cele pline de aur, ci si pentruca sierbea de punctu trecatoru al' comerciului, ce se esporta spre Traci'a si pontulu Eussinu (marea négra). In fine mai intemeiara Fenichienii colonii in Sicili'a (aici colonisara cet. Panormus Motye Solocis), in insul'a Malt'a, Sardini'a, Corsic'a, in insulele Balearice si Pityuse.

c) Ispani'a, si inco partea medianale — apuséna a acelaia nu numai nu s'a sierbitu de locu principalu pentru coloniile fenichiene; ci inco se pare a fi fostu de Fenichieni chiaru asia tratata, cá si o tiera cucerita, dela care in decursu de secolii a fostu departata verice concurentia streina. Dela Fenichienii si au luat numirea cele mai multe cetati ale Ispaniei cum: Cartaginea, Gades, Utica s. a.

d) Pe tiermulu nordicu si nordu-apusénu alu Africeii inca se aflara mai multe colonii fenichiene. Asia: Sidonienii in decursulu secol. 12. pusera temeiu la fundarea Cartaginei; Tyrienii (locuitorii de'n Tyrus) in 1100 a. Cristu fundara cet. Utica; éra in secolulu 9 si 8 a. Cr. pre candu se aflau in culmea puterii sale — au intemeiatu mai multe orasie filiale in Numidi'a si Mauritan'i'a. Mai numeróse au fostu coloniile fenichiene in tiermurele apusénu al' Africeii: Aici, se dice ca Tyrienii ar' fi intemeiatu 300 cetati.

Comerciulu, naiegatiunea, inventiunile si industri'a Fenichieniloru.

Fenichienii in decursulu mai multoru secolu au jucatu rol'a celui de'nteiu poporu negotietorescu in lume. Ei au fostu medilocitori comerciului intre apusu si resaritu; de orace ei pre'n comerciulu marinu si continentalu aduceau in tier'a sa produse de'n provinciile cele mai departate; acele pre'n arta prefacandule le latien in tote partile pe'ntre coloniile sale cele numeróse. In astu tipu Fenichienii desvoltara unu comerciulu intinsu, care dedú oca-siune la intemeierea mai multoru colonii. — Obie-ptele comerciului nu intr'a tata erau produsele proprii ale tierii si industriei sale, incatu mai alesu marfele, care le importau séu nemedilocitu de'n provinciile Eufratului si Egyptu, séu medilocitu — pre'n aceste tieri — de'n Indi'a si Etiopi'a. Pentru acesti articlii de produse orientali, esportau in Orientu produse de ale coloniilor apusene, mai alesu metale si anumitu argintu.

Impreginararea, ca Fenichienii tempiloru celoru mai vechi au fostu medilocitorii comerciului, ce se porta intre apusu si resaritu, a contribuitu multu la credinti'a, cumca ei ar' fi fostu inventatorii celoru mai momentose institutiuni de cultura. Totusi ei acele li-a imprumutatu dela populii, cari locuéu mai spre Orientu: Asia mesurile, banii si pondurile le-au luat dela unu populu aramaicu; Astro-nomi'a a invetiati'o dela Chaldei; coloritul de pur-pura l'au invetiatiu dela Asyrieni, si fabrica de glaji

a invetiat'o pote dela Egypteni. De'n contra nu se pote negá, cumca Fenichienii in tempii cei mai vechi au eserceatu insemnate ramuri de industria si enca cu celu mai bunu succesu. Asia ei siau castigatu faima pre'n perfeptionarea primei naiegatiuni; ei prelucrau metale; facu tiesaturi vapsite cu colori de purpura, fabrica sticle, care parte servéu spre infrumsetiare, parte se usuau ca vase de beutu scl.

I. R.

S U N E T U.

Remani in fericire idolatrata juna,
A cui falace amóre atat ma ametit!
O sintia ti decanta pe lirica lui struna
Resunetulu tristetii-momentului cumplit.

Resfirati anca odata trasurile superbe,
Pe juni la amagire cu farmec ce i rapescu,
Dar vai! a ta amóre in peptu mi se strasferbe, —
Trasurile ti far' voiامي in elu se contopescu.

Ochiarea-ti brillante — scanté'la cea divina
Alu teu portretu de angeru in sinu nu l'a ascunsu,
Deci pipaia tirana! la bratiumi, ce se 'nchina
Si cauta, a ta radia ce tare a petrunsu!

Cercatamu se eluptu eu poterea ti grandiósa —
Cercatam cá icón'a ti din mine se o stergu,
In daru, ca totdeuna faptur'a ti cea frumósa,
In antea mea lucește ori unde voiu se mergu.

Si totusi o atata pretiósá caretate
La tat-a suferire in peptumi dorerosu,
Ce ale mele simtiuri d'amóre sagetate
Pan va costa viéti'a strapungelea doiosu.

In aste mari torminte totu idolu esci feciora
Sperantia 'ndulcítória la dilele ce vin,
Spre eterna suvenire la celu se te adóra
Santiesce dar vergine din ochii ti unu rubin!

G. Delianu.

A M I C I T I A.

Febe a firei promenada
Tu cantandu ai adormitu
Si'n vestminte de parada
Te aflai cantandu tresitu:

Candu frumós'a passeruica,
Ce pe crénga verde stá,
Bate la 'mea ferestuica
Cantandu suvenirea ta.

Vai! si cata mangaiére
In alu meu peptu n'a intratu:
Acumu grige si durere
Paserea mia causatu;

Cati la amea cercetare
Tu cantandu ai adormitu,
Si p'a naturei carare
Te'ntorcéi nepotrivitu;

Caci la désa mea strigare
Focós'a echo 'mi respundea,
Si a inimei oftare
In cale me insotiéa

Atunci a ta intristare
Peptulu meu la sfasiatu,
Acumu cornu de 'ndestulare
Seti manedie neincetatu!

Dara a mea pietate
Dieului o sacrificu,
De erburi nemirosate
Me ferescu, si'mu cercu amicu.

E. Muresianu.

BIBLIOGRAFIA MAGIARA.

Vestitulu in specialitatea sa literatu magiaru Ladislau Kóvári, cunoscutu si ca aucturu alu opului despre anticitalile si de raritalile de'n Ardealu —, dupa ce vediú ca opulu lui aflá primire caldurósa intre publiculu cithitoru alu natiunei sale; apoiu luá d'aici indemnu si mai mare de a imbogati literatur'a natiunei sale, — si astadi lucra la unu opu, pen-tru care nu va puté se remana indiferinte nici romanulu; fiindca elu inca va constitui o parte mare a oieptului pertractarei opului acestuia, care esse sub numire: „Erdély nevezetesebb családjai 's emberei, és azok befolyása hazánkra, nemze-tünkre“ in H tomuri. — Atatu pentru avisare timpuria. —

НЕОЛОГИСМА.

II.

Он есемпль. Съ черчетъм вземе че пакъ саъ пот паште дин верьва кзлецере. Лзъм ачест есемпль пентркъ а фост оиптъя диккзсизпilor пречедендѣ.

Партечипиъ трекът е о формъ фекзндъ че дъ вѣдъ ла о тзлдиме де взме пентрципитъ, де варіе форме ші днсемпърі. Дакъ н'ам лза алтъ дн консидерацізне декът ригореа чеа рече а аналодіеі ші етімологіеі in тóтъ естндереа са, атънчі къзтадѣ че взтер нефинитъ де взме кз диверсе форме пот съ скътзрѣскъ дин ачест песекап партечипиъ. Кзлес, кзлѣсъ, кзлешізне, кзлесъръ, кзлесор, съ лзъм де фжнтжпъ партечипиъ овсолет дн гът: кзлѣгът, кзлѣгалъ, кзлѣгъчїзне, кзлѣгътъръ, кзлѣгътжнт, кзлѣгътор, кзлѣгъторіъ; съ лзъм де пзнт де плекаре партечипиъ овсолет кзлесжт: кзлѣсжт, кзлесжтъ, кзлесъчїзне, кзлесътъръ, кзлесътжнт, кзлесътор, кзлесъторіъ; съ плекъм дела колект: колектъ, колектчїзне, колектъръ, колектор, etc. etc. Ла фѣккаре дин ачесте треі категоріі маі пвтеам воцї ші формеле дн *ate, ime, etc.* Дар крзцаръм націенда ленторіlor темжндзне съ пзї десгъстъм кз атжте кзвінте скължтвзте ші дъвълззате. Чіне-ші афл пльчере поте съ іѣе алт верь: дїрецере, скріере ш. а. ші съ мергъ тот аша.

Че съ зічем ла ачѣсть тзлдиме де форме? сжнт дóръ тóте взне, тóте де адоптар, тóте де лїпсъ? Шїі дин кз пзтаі челе че пакъ дин кзлес сжнт взне, пентркъ пзтаі ачѣста ар фї адевърата формъ де партечипиъ ротънеск: дзпъ жздеката ачестора, тоте челелалте: кзлѣгътор, колектор etc. сжнт вїдіоце. Алдїї-с де пърере кз тóте ар фї взне, съ ле адоперъм не апзкато, ші съ не тжндрїм кз еле кжт де аввдї сжнтет. Еаръ пої че съ зічем? Респзвсзл пострз 'а детеръм маі сзс, кзткъ тóте ачесте ші алте маі тзлте форме ле поцї стóрче дакъ врѣї дин лїмва ротъвъ: еле ведеск аввдїа лїмвѣі пóстрѣ. ші не аратъ фжнтжпеле знде ам пзтѣ рекзрѣе ла тїмї де невоїѣ. Тóте інеъ пз сжнт взне. Маі репедїм: пз тот че поцї стóрче дзпъ о аналоціъ кзрат матеріале, аї дрепт де а пзтѣ пзмі кзжнт ротънеск: се маі чере о аналоціъ ші маі дналтъ, о аналоціъ че о пзтїм пої вїртзале, ші каре дн ачѣса консїсте за, кзвінтеле формате дзпъ аналоціа ктърѣі кз-

вжнт съ фїъ аналоце кїар ші спїретзлвї ші дн-прецізърїлор дн каре с'а пъскзт кзвжнтѣ дзпъ каре не ам лзат: ші днкъ ші атънчі, маі апѣлъ кзвінтеле формате, кїар ші дела рїгореа лецїлор неесоравере, ла о алтъ прѣналтъ істанцъ знде апої лі се decide сóртеа дефинїтїв: ачѣа істанцъ, ачѣа жздец неапелавер есте ачѣа зс днделепт, зс днделзпгат ші ценерал, каре кїътжнд ла копфзнт, ші пзжнд in армонїъ рїгореа чеа рече а лецїї кз черїнделе 'челе кзвіоце але фрзтседеї че ші еа есте леце, ставереште дн зртъ формеле лїмвѣі дзпъ ачесте прїнчїпїте *equitabile*.

Еакъ прїнчїпїтеле прїп каре е детерменат, ші парте се ва детермена, а фї віне: кзлес; віне кзлѣгъторіъ; колектъ, колектчїзне, колекторіъ; ѳ, ші ва фї віне: скріс, скрісóрїъ; скріпт, скріптъръ, скріпторіъ, інскріпчїзне; віне дїрепт, дїрепчїзне, дїрептъръ, дїрепторіъ; дїрес; дїрегъторіъ, дїрегъторіъ, ш. а. Ачесте тóте сжнт віне, пентркъ сжнт формате атъсврат лецїлор че ле а ашевзат адевърата фїлософїъ посїтївъ а лїмвѣі пóстрѣ, ші ле ва консакра зсзл чѣл рзїтзнавѣр. Да де алтъ парте, кзлѣгатъ, кзлешїзне, кзлесъчїзне, кзлѣгъчїзне, кзлесорїъ; скрішїзне, скрісъръ, скрісътъръ; дїрешїзне, дїресорїъ ші алте асемїнї фабрікате сжнт фъръ де лецїї де лїмвъ, пентркъ, фабрікате фїнд дзпъ о аналоціъ апаренте, се несокотеште іптръ формареа лор конкзрсзл сїмзлтанѣъ а тóте лецїле лїмвѣі; де ачї віне кз ла азззл лор кзпрїнд фїорї не ленторїї де тóте пласеле, не алдїї-ї пъкъжеск везжнд кз сжнт пз пзтаі контрарїе лецїлор лїмвѣі, чї ші свперфлзе. Іптр'адѣвър, де че съ зічї кзлешїзне, формъ інсолентъ ші сзспептъ че де авѣ аре аналоціъ дн тóтъ лїмва, кз де ші адоптаръм мїсїзнеа, комїсїзнеа, ачѣста о фъкзръм неавжнд інкътрѣъ, ма пз спре а аплека ачѣсть формъ ші аколо знде пзтем фї фъръ еа, ші де че съ рекзрїї маі кзрзнд ла тазтологъ кзлесъчїзне саъ кзлѣгъчїзне, кжнд поцї зіче колектчїзне, каре пз пзтаі кз е форматъ атъсврат тзтърор лецїлор де лїмвъ дзпъ есапта аналоціъ а днделепчїзнеі, чї фїндкъ тотдеодатъ аре апропїере кз кореспзззетóрїтеле італїанѣі, сшанїолеї, фржнчѣі etc. пз віне стрїпїлъ нечї кїар зрекїлор чѣлор маі педедате: ачѣса че днкъ днсемпнзъ пз пзцїп, пентркъ зсзл зпїверсал регзлѣзъ зпїверсалїпнте гзстз ѳменїлор, ші зсзл кжнд пз фржнце лецеа, кз атжт маі тзлтъ се каде а-л респнпа.

Мемораръм о сзтъ де форме, взне шї реле,

in care с ар нгтэ investi квинте de ачэеаші рѣд-
чінъ, ші adese кз ачэеаші днсемпаре ші трекърѣт
кз vederea знеле форте стрѣне че врез зпії съ
ле вжрѣскъ дн лімба ротѣнъ кз тоте кз п'ащ
печі о авалодіоръ печі тѣкар кзрат, кзрат мате-
риалъ: асеміне свнт лекціе лексіе, лезон, ле-
дце, дірекціе, дїредціе, дірекціон, кестіе,
кестіон ш. а. Ачест нз мерітъ атенцізнеа ро-
тѣнлор, свнт фърдееп де лімба че калкъ дн
пичіоре тоте леціе еї: pedepca лор ва фї севїта-
реа перпетѣ. Стїлза ші фраселе челе маї ро-
мане свнт інтзекате adese ічі кз форте ка челе
deасїпра, коле кз квинте рсешті, гречешті, тзр-
чешті каре сѣщ нз ле прїченї, сѣщ те спарїї де
зрїчізцеа лор. Де кѣте орї нз не доре ініма негр-
кандзне кз продзптеле челе мїнзпате але поедїлор
дїн дерїле ротѣне, нентрѣче нз штїм ші пої рз-
сеште ші тзрчеште, ка съ нз не дмпедекѣт не-
тречереа кз лептѣра ачелор опере, дїнд песте
квинте стрѣне каре сїнгѣр Дзмпеалор свнт кзпо-
скѣте. Кѣ нз е акасъ Еліаде, штїщ кз ар аве
de кѣкрѣ кз Дрѣганїї ші Сарсаїлїї: с'ар пѣкѣжї
кз дрѣганїї лзї тог дрѣганїї ащ ретас; ші с'ар мї-
пзпа, de znde ші кѣт ащ нзгѣт продзче Ардеалза
ші Дѣра зпгѣрѣскъ атѣт апар de Сарсаїлїе.

ОБСЕРВАЦИОНІ СТАТИСТИЧЕ

деспре кзлївѣдїзнеа пѣтжпнѣлї Европелї.

Есте адевѣрат кз пѣта кз Газетеле нз се
фаче отѣл печї днведат де професїзне, печї артїст,
печї агрїкватор; тогзшї ажѣт мѣлѣт, кз ї дн-
дѣмѣнъ не оменї а-шї кѣштїга кзпоштїндеале челе
de лінсъ, ші а зрїта алтор поноръ каре не ащ
днтрекѣт де мѣлѣт кз провеле дн ардї, мештерїї
агрїкваторѣ ш. а. Кз ачест скон воїщ съ фак ші
ещ оре кѣте овсерваціонї статїстїче ші маї дѣне-
ралї ші маї спецїалї, дн прївїнда кзлївѣдїзнеї
пѣтжпнѣлї европеан, ка лепторїї ачестеїа, карїї
п'ащ окасїзне ашї кѣштїга de аїре кзпоштїнде маї
не ларг асїпра есгїї оїент, съ-шїї нотъ кѣштїга
дїн ачесте овсерваціонї о сѣтѣ шїкъ de кзпоштїнде.
Стареа кзлївѣдїзнеї пѣтжпнѣлї Европелї
in дѣнере

Афаръ de Јапонї ші Самоїезї карїї дзк днкъ
о віоуѣ пѣсторѣскъ ші вжпѣторѣскъ, ші афаръ de
Дїганї, акѣт тоцї чеїмалдї Европелї ащ локзїнде
ставере, ші ачеста конгрївеште фортѣ мѣлѣт ла
кзлївѣдїзнеа пѣтжпнѣлї Европелї дн тїмпнѣ де

фадѣ. Агрїкваторѣ а фѣкѣт папї тарї, маї алес
дн тїмпнїї дїн зрѣтѣ, маї дн тоцї зпгїї Европелї.
In спедїе, in Белдїѣ, Англіа, Дѣрманїа de мѣзѣлї,
Фржнчїа de мѣзѣнонтѣ, дн знеле пѣрдї але Елве-
дїелї, дн чеа маї тарѣ парте а Італїелї, адекъ in
Італїа сзперїоре ші de мїжлок, лзжд афаръ Ста-
тѣл Папелї, днкъ ші дн Сведїа ші Данїмарка с'а
кзлїват пѣтжпнѣлї кз аквратедѣ, ші е de днсем-
пат кз прогреселе челе нбѣе але агрїкваторѣ нз
провїн дѣла нѣтѣрѣл чѣл тарѣ ал дндївїделор
каре се окзпѣ кз лзкрѣл кѣштїлзї, ма дѣла дн-
дѣленчїзнеа оменїлор ші дѣла методѣле челе взне
каре с'ащ інтродс in кзлївареа Дѣрїнелор, аша
кѣт нздїн маї ретѣне de dorit дн нзмітеле дерї.
Din контрѣ нзтерїле челе фїрешті але пѣтжпнѣ-
лї пѣнѣ акѣт днкъ нз с'ащ фолосїт не кѣт се
нзтеа, дн Рсїа, дн позл ретн ал Половїелї, дн
Галїдїа, Днгѣрїа, Тзрчїа, Спанїа, Портѣгалїа,
Статѣл Папелї, ші in ретнѣл днвелор Сїчіліе. In
ачѣсѣт дѣрѣ дїн зрѣтѣ індзстрїа е шїкъ, ші тогзшї
prodзчїзнеа е авзнданте, нентрѣкѣт ферачетатеа
чеа фїрѣскъ а пѣтжпнѣлїї пїнпеште ліпса індз-
стрїелї оменешті.

Педечеле агрїкваторѣ.

Знеле свнт фїсіче, алтеле моралї, алтеле дїн
партеа днделеслзї, алтеле полїтїче ші локалї.

I. Інтре педечеле фїсіче се нзтерѣ: кліма,
локзрїле мзпѣсе, авсолзта стерїлітате а пѣтжпн-
ѣлї, сѣщ нентрѣкѣт е сек de тог.

Фїнд кліма ресѣлатѣл маї мѣлѣтор кавсе,
педечеле каре провїн дѣла клімѣ нз се пот дѣлѣ-
тѣра кз печї о мїжлочїре, сѣщ нзта кз нзтерї шї
грѣстѣдї кѣштїлїте; аша не лзждѣт тоте мїжлоче-
ле каре с'ащ адоперат сїре а кзрѣдї аерѣл чѣл реѣ,
ліпсеск тогзшї лзкрѣторї сѣпетшї ші тарї дн
кѣштїа Ромелї, дн тарѣтеле Тоскане, ші дн мѣлѣте
пѣрдї але Ломбардїелї; кѣштїї Ромелї атѣт де фе-
рачї дн антїчітате азї нз дащ дѣкѣт о пѣсчїзне
преасзндїре ла віте, ші нзта дн тїмпн де ерїѣ.
Din контрѣ, дн Елведїа, Тїрол, Салїсвзрг, Карїн-
тїа ші алте дерї дїнтре Алпї се фечерѣ prodзп-
тїве ші стѣнчеле челе голѣ; се фекзндарѣ пѣтжпн-
тѣрїле челе стерпе ші палздоце але провїнделор
de мѣзѣнонтѣ дїн Оланда; ші несїнѣл чѣл сек шї
мензпт ал Марчелї de Брандесвзрг.

II. Інтре педечеле моралї віне de а се нзтера
зра кѣтрѣ лзкрѣ de кѣтпн: знеле понорѣ европене
се десїнѣг кз аверсїзнеа лор кѣтрѣ лзкрѣ кѣштїл-
лї: аша свнт Іспанїї, Портѣгалїї, Тзрчїї ші

Евреї, дін орче дѣръ. Де педечеле ачесте се чіне маї диколо віада прѣдѣпъртатъ дела семпле-четатеа прімъ, прекум се обсервъ інтре маї мълдї агрїкълторї дін Англіа, Фрѣнціа, маї мълге пърдї але Цертманїей шї але Данїмарчеї, че нз се пѳте дитѳка кз фрѣгалїтатеа шї кз асїдзїтатеа лѣкр-торїлор де пѳтѳнт. Апої претареа аплекаре спре алте індустрїї, шї преждѣвката кзткъ агрїкълтѳра ар фї ментерїа чеа маї де жос. Астѳ крѣдїндѳ одагъ ера фѳрте лѣдїгѳ дїтре Рѣшїї, шї пѳрѳсїаѳ лѣкрѣл кѳмпнѣлї, шї кзрѣаѳ ла зрѳї ка съ есер-чїте аколо врео арте орї ментерїе. Астѳзї сѳ маї дїмпнїдат пѳтерѣл Рѣшїлор карїї вреѳ а се фаче артеціанї; ма есте фѳрте маре ін четѳдїле челе фѳрте імпнорате але Евронеї централї.

III. Педечїле дін партеа дїделеслѣлї стаѳ ін прѣвнїца кѣлтѳрѳ а агрїкълторїлор. Ін прївнїца ачѣста се дестїнг кз лїнса кѣлтѳреї маї пре сѳс де тодї: Іспанїї, Портѳгалїї, Нполїтанїї, Сїсіліанїї, Ънгѳрїї, Ромѳнїї шї Рѣшїї; ачѣштїа дїкъ нз штїѳ траѳе фолос дін аплекареа штїїндѣї ла агрїкълтѳрѳ, шї нз се пот депѳрта дела методзрїле вѳтрѳне ка съ дее лок дїноїрїлор адѣкѳторїе де фолос дїноїт.

Дїнтре штїїндѣле челе де лїпсѳ ла пѳртареа еконотїей зна есте хемїа, деспре ачѣста аша вор-веште зн агроном дївѣдат: шї інтрѳ адѣвр! чїне ва пѳтѳ аспїра ла дорїгѳл тїглѳ де агроном дї-делент, кѳнд нз кзпѳште прїн аналїсе хемїкъ кар-ретатеа шї патѳра пѳтѳнтѳлї, шї нз ва кзпѳште тїжлѳчеле де а плїнї дефѣнтѳл тѣстекѳтѳреї пѳ-тѳнтѳрїлор? пѳтѳсева лѳзда ѳрекаре кзткъ ѳ агрїколѳ есперт пѳлѳ н'а дїтраг віне ін прочесе-ле челе тїнзнате але пѳтрезїреї шї але доспїреї (putrefactio, fermentatio), кѳм ва пѳтѳ дїрѣнта ірїгадїзїнїле агрономѳл некзпоскѳторїѳ ал леїлор хемїче? Кѳм ва деспнѳне семїндѣле челе варїате дакъ нз кзпѳште патѳра пѳтѳнтѳлї, шї дїтри-катѳл операмент фїсіолоѳїк ал веѳетаверїлор? аѳ дѳрѳ нз кемїа л'а дївѣдат пе агроном, кзткъ пентрѳ грѳѳ ѳ маї вѳн пѳтѳнтѳл арїлос, шї кзткъ секара пѳлѳтѳ де маї тїжѳ дїсемпїтате креште віне шї ін локзрїле сілічѳе? аѳ нз кемїа демзстрѳ кзткъ кзкзрззл се фаче шї дїтр'зїн лок шї дїтр'алгѳл, ма кѳ тотѳшї і прїѳеште маї віне кѳнд се аратѳ локѳл авзндавер деї матерїї алка-ліне? прѣпаратїзнеа вінѳлї, модѳл де а-ї аутевенї деселе шї зшїореле алтерѳдїзїнї, шї де а-ї дї-

дрѣнта стрїкѳчїзїнїле — прочесѳл де а тѳгта мате-ріеле захаросе ін вѳзтѳрї спїретосе — фаврїкареа кашїзлѳ шї а вѳжнзѳї каре ѳ фжнтѳлѳ де атѳте авздїї пентрѳ ачѣсте дѳрї — аѳ дѳрѳ ачѣсте нз сзпг тот атѳдїї ратї де індустрїѳ, каре стаѳ дї стрїпсѳ лѳгѳтѳрѳ кз індустрїа агрїколѳ? дѳчї пѳчї знѳїа нз с'ар кѳдѳ съ стѳе ка дїрѣнторїѳ дї фрѳн-тѳеа врежнѳї ставѳретѳнт де дїндустрїѳ орї манѳ-фѳнтѳрѳ, каре п'ар авѳ кзпнштїнїца прїнчїпїлор дїенѳралї але знѳї штїїнде ка ачѣста etc.

Еакѳ кѳм кѳцѳтѳ дѳспре агрїкълтѳрѳ дї дѳ-рїле зндѳ ѳменїї кзпоск фолѳселе штїїндѣї, шї штїѳ съ о аплече ка съ факѳ локзрїле маї фе-кѳнде! ма штїїнда нз пѳте фолосї пѳлѳ че нз се лѳдѳеште інтре попор (la science ne devient tout à fait utile qu'en devenant vulgaire *), де зндѳ лѳ-тїнат се кзпнште шї пѳчѳсетатеа де а редїка скѳле наїзїналї шї де а дїтрѳдѳчѳ дїтр'жиселе штїїн-дѣле челе фолосїторїе, ка съ се пѳтѳ апѳра попо-рѳла де назперїсѳт дїтр'зїн мод секзр; пѳчї нз се пѳте жѳсгїфіка імпнортанѳа чеа маре а сколелор дїаїнтѳеа попорѳлї нзтаї кз прнзпѳрѳеа моралѳ-лї шї а рѳлѳдїзїнѳї; скѳла ѳ деторїѳ а-л дївѣда пе ом тї кѳм съ трїѳїескѳ дї лѳтѳеа аста маї фе-рїчїт декѳт пѳлѳ акѳт, де зндѳ апої ѳрѳ де сіне зрѳтѳзѳ, кѳт де пѳдїн арѳ а се вѳкзра попорѳл кѳнд 'шї vede сколеле (адѳкѳ пе зндѳ сзпг) сзпг дїрѣчїзнеа зпнор обскзранѳї амбїціоншї, карїї і тот кѳнтѳ нзта де пѳдѳселе іадѳлѳї, ѳрѳ де кзвселе назперїсѳтѳлї нз се гѳндѳск кѳм съ-л фѳрѳскѳ!

(Ва зрѳма.)

С Ъ Р Б С Ъ Р А К.

Шїн тїжлѳк де Царїград
Прїмѳлѳ-мї.се Сърѳ-сърѳак,
Воїнїчѳл шї спрїнтїнеї
Дар сѳрак ка ваї де ел
Кз сеїаѳа дївѳзїратѳ,
Кз шалварї де чоркѳ лѳтѳ
Котѳл чїпчї галвїнї лѳтѳ! . . .
Кз кѳтѳеша де тѳгтѳсѳ . . .
Вїдѳле 'оплетїте 'н шѳсѳ!
Кз пїчѳвареле 'нклѳдѳте
Кз опїнчї дїпѳжрѳзовате:

Хързовъа
Ші галъвъа!
Ножіа
Ші леіа!
Къраоа
Ші параоа!

Прівъль-мі-се 'н есє мі 'н жос
Пе-ѡи кал спрінтен ші фръмос.
Ѣнде мъръа некезла,
Даріградъа ресъна! . .
Търчіі тоді се 'нспітмѡнта
Ші пе Съръ жл дитрева:
„— Копілаш де Съръ-сърак!
Нъ 'ді е мъръа дін Бъцеак?
Де 'ді е мъръа вжнзътор,
Еѡ 'ді сѡт кѡтмърътор
Ші вреѡ віне съ'а плътеск,
Къ авр съ'а кѡтпенеск!
— Нъ'мі е мъръа де вжнзаре,
Нічі 'мі е мъръа де світваре,
Къ 'і воінік ші 'і псіѡ де Змеѡ,
Ші 'і фъгар пе плакъа теѡ! . .“
Непоата Сълтанлъі,
Копіліа Хапълъі
Хапълъі Тъгарлъі,
Пе Сървееъ къ 'а зъріа
Дін сараіѡ, де ла зевреа
Ші дін гъръ-аша'ї гръіа:
„— Копілаш де Съръ-сърак!
Мълт ештї мѡдрѡ ші пе плак!
Віпъ 'нкоаче ла зевреа
„Съ 'ді даѡ іѡзлъчі кът жї вреа,
Мъръа съ 'ді жл прімінешї
Ші пе лок съ'а потковешї
Къ поткоаве де ардінт,
Че сѡт спорнічі ла фъціт;
Къ штіі фрате? пе ла пої
Азі е меркърї, шжні е жої!
Мжні есѡ Търчіі ла Халка
С е дн Хайдар-Паша,

Ш' орї чіне-о ва къштїга,
Дъпъ ел Хапъа т'а да!
— Де'ді сѡт драг, де'ді сѡт пе плак
Мжні, вжртеж ам съ тѡ фак,
Съ віп Търімор де хак!
— Копілаш де Съръ-сърак,
Мълт 'мі ештї драг ші 'мі ештї пе плак!
Дар еѡ, фрате, мълт тѡ тем
Де къзларіѡ дін харет,
Къ 'ї възат, пѡжрѡ, Харан,
Плїн де солзі марї ка вн крап,
Ш' вре-ѡ псіѡ де відівіѡ
Відівіѡ де ардінт віѡ,
Каре соаре п'аѡ възѡт
Де кънд тѡса 'а аѡ фъкът!
— Де дїнѡт, внде мї'а дїне?
— Де треї анї е дїнѡт віне
Дитр'о волтъ 'птѡнекатѡ
Съв пѡмѡнт, дн граждїѡ де пеатрѡ.
— Де хрѡпїт, къ че'а хрѡпеште?
— Де дої анї жл дѡтъреште
Къ флоареа трїфоїлъі
Дін кътпїі Бъцеаклъі!
— Де-адъпат, къ че'а адъпѡ?
— Тот къ лѡптішор де еапъ
Де мї'а фаче лат пе сапъ . . .
Ш' аша, фрате, мълт тѡ тем
Де къзларіѡ дін харет,
Къ пе кал де-а 'нкълека
Ші с'а дѡче ла халка,
Дъпъ ел хапъа т'а да!
— Съ п' аї фрікъ
Де нїмікъ;
Къ пѡ 'ї кал дѡпърътеск
Ка мъръа іст воїніческ . . .
Орї че-алънр
Къ ел арїѡнр!
Орї кънд плек
Пасерї дѡтрек!“

(Ва зрѡа.)